

Міністерство культури та інформаційної політики України
Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського
Кафедра історії української музики та музичної фольклористики
Проблемна науково-дослідна лабораторія етномузикології

П'ята міжнародна науково-практична конференція
«Україна. Європа. Світ. Історія та імена
в культурно-мистецьких рефлексіях»
Секція етномузикології

Київ, 4–6 листопада 2021

Програмний комітет

Євген Єфремов
Ірина Клименко
Анастасія Мазуренко

Організаційний комітет

Ганна Пеліна
Маргарита Скаженик
Світлана Копил
Катерина Ільїна
Ірина Данилейко
Олег Коробов
Влад Татаров

Міжнародна науково-практична конференція «Україна. Європа. Світ. Історія та імена в культурно-мистецьких рефлексіях» (УЄС–5), яку організовує кафедра історії української музики та музичної фольклористики Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського, цього року відбуватиметься впр'яте. Секція етномузикології є окремою частиною конференції. Вона присвячена актуальним питанням етномузикології і зосереджена на українських та світових досягненнях у цій царині.

Цього року ми вшановуємо пам'ять двох українських дослідників: Філарета Колесси (150-та річниця від дня народження) та Олени Мурзиної (85-та річниця від дня народження).

Філарет Колесса є одним із засновників української етномузикології. Він здійснив значну кількість експедицій протягом перших десятиліть ХХ століття, опублікувавши більшість зразків у нотаціях. У своїх етномузикознавчих працях особливу увагу приділяв питанням ритмосилабічної будови українських пісень – сфері, яка й сьогодні займає одне з центральних місць української науки. Головні дослідницькі інтереси **Олени Мурзиної** були зосереджені на генеральних концепціях української традиційної музики, таких як регіональна стилістика української пісенності, проблеми ладової організації і форм народного багатоголосся, історія української етномузикології тощо. Отже, цілком логічним є те, що вагома частина учасників конференції тим чи іншим чином продовжують і розвивають наукові ідеї і методи, започатковані цими діями.

Так, структурна мелотипологія, що формувалася як науковий напрямок ще з кінця ХІХ століття, є домінантним керунком роботи Лабораторії етномузикології НМАУ та деяких інших наукових закладів України. Нині типологія доповнена мелогеографічним аспектом досліджень. Ця проблематика представлена у значному числі доповідей конференції. До участі в типологічно-географічних засіданнях запрошені науковці суміжних дисциплін – фольклористи-філологи, антропологи. Програмою конференції передбачені й доповіді, присвячені іншим сферам етномузикології та різним музичним культурам слов'яно-балтського ареалу (українській, білоруській, литовській, польській). У них підніматимуться питання історії нашої науки, автентичного та реконструктивного виконавства, інструментальної музики та хореології, актуальні проблеми педагогіки та джерелознавства.

ПРОГРАМА СЕКЦІЇ ЕТНОМУЗИКОЛОГІЇ

4 листопада, четвер

13:30-14:00	Реєстрація учасників / технічна перевірка
14:00-15:30	 Засідання 1. На пошану Філарета Колесси (1871–1947) Модератор Євген Єфремов Ірина Довгалюк <i>Сторінки життєпису академіка Філарета Колесси (до 150-річчя від дня народження) (Лекція)</i> Ліна Добрянська <i>Філарет Колесса і Львівська консерваторія</i>
15:30-15:45	Перерва
15:45-17:15	 Засідання 2. На пошану пам'яті Олени Мурзиної (1936–2016) Модератор Євген Єфремов Ганна Пеліна <i>Олена Мурзина: життєвий і науковий шлях</i> Анастасія Мазуренко <i>Діяльність Олени Мурзиної як члена Міжнародної ради з традиційної музики (ICTM)</i> Віра Осадча <i>Індивідуальне-колективне в концепції Олени Мурзиної і сучасні етномузикологічні дослідження</i>
17:15-17:30	Перерва
17:30-19:00	Засідання 3. Питання теорії етномузикології Модератор Анастасія Мазуренко Олександр Терещенко <i>Культурні фронтири в музичному фольклорі</i> Лариса Лукашенко <i>Систематизація та класифікація музичного фольклору в європейській етномузикології</i> Світлана Копил <i>Музичний метр як таксон в етномузикологічній систематиці</i>

5 листопада, п'ятниця

10:00-11:00	Засідання 4. Лекція Модератор Маргарита Скаженик Ірина Клименко <i>Композиція з обрамленням (фрамкова форма) у слов'яно-балтському ранньотрадиційному макропросторі</i>
11:00-11:15	Перерва
11:15-13:15	Засідання 5. Структурна типологія та мелогеографія. Регіональні дослідження. Полісся, Волинь Модератор Ірина Клименко Настасся Данілович <i>Пэрасячэнне меж валачобнай и каляднай ізамел на заходнепалеска-панямонскім памежжы ў святле суадносін тэрыторый старажытнаславянских дзяржаўных утварэнняў [Перетин меж волочебної та колядної ізомел на західнополісько-поніманському пограниччі у світлі співвідношення територій давньослов'янських державних утворень]</i> Надія Ковальчук <i>Традиційні звичаї та обряди «зустрічі весни» на Правобережному Поліссі України: географічний аспект</i> Юрій Рибак <i>Джерельна база для вивчення музичного фольклору етнографічної Волині</i> Анастасія Колодюк <i>Сучасний стан пісенної традиції середнього межиріччя Горині та Случі</i>
13:15-14:30	Обідня перерва
14:30-16:00	Засідання 6. Регіональні дослідження. Східна Україна Модератор Ганна Пеліна Лариса Новикова <i>Традиційна культура Слобідської України в контексті історичного часу</i> Олена Гончаренко <i>Весільні мелодії шестидольної основи на північному сході України: ладовий аспект</i> Катерина Жук <i>Мелотипи обрядових наспівів в традиції півдня Харківщини</i>

16:00-16:15	Перерва
16:15-17:45	Засідання 7. Джерелознавство. Виконавство Модератор Світлана Копил Rimantas Sliužinskas [Рімантас Слюжинскас] <i>Бібліографічний звід публікацій з литовського етномузикознавства (1980-2020)</i> Євген Єфремов <i>Видатні співачки Київського Полісся. Звукові портрети</i> Lina Petrošienė [Ліна Петрошенє] <i>The Revitalization of Musical Folklore of Lithuanian Minor (Prussian Lithuania) in Klaipėda 1991-2021 [Відродження музичного фольклору Малої (Пруської) Литви у Клайпеді в 1991-2021 рр.]</i>

6 листопада, субота

10:00-11:00	Засідання 8. Лекція Модератор Ірина Клименко Вольга Емяльянчык <i>Етнамузыкалогія і антрапалогія: спроба інтерпретації мелагеаграфічних арэалаў з пункту гледжання гісторыі фарміравання насельніцтва Ўсходняй Еўропы (на прыкладзе беларускіх матерыялаў [Етномузікалогія та антропалогія: спроба інтерпретації мелагеаграфічних ареалів з точки зору історії формування населення Східної Європи (на прикладі білоруських матеріалів)] (Лекція)</i>
11:00-11:15	Перерва
11:15-13:00	Засідання 9. Круглий стіл «Пісні зимового циклу. Проблеми аналізу сюжетних мотивів. Проблеми мелотипології» Модератор Ірина Клименко Надія Пастух, Ольга Харчишин <i>Космогонія в українських колядках: мотивна парадигма та образне наповнення</i> Ірина Клименко <i>Проблеми зимової мелотипології. Група наспівів-примітивів чотиридольної основи</i> Маргарита Скаженик <i>Щедрівки з інципітом «Васильова мати»: різновиди сюжетів та спостереження над акцентністю</i> Ірина Данилейко <i>Лівобережні щедрівки "Щедрик-ведрик": статистичні відомості до формування системи наголосів</i>
13:00-14:00	Обідня перерва
14:00-15:30	Засідання 10. Інструментальні й танцювальні традиції України та Білорусі Модератор Ганна Пеліна Вікторія Ярмола <i>Мандрівні музиканти Західного Полісся: штрихи до портрету лірника Миколи Муравця</i> Віктор Левицький <i>Географічне походження інструментальної музики українських емігрантів на прикладі репертуару скрипаля Біла Прокопчука</i> Вольга Баришнікова <i>Да пытання арэальнай характарыстыкі крутых на паўночна-заходнім Паазер'і [До питання ареальної характеристики "крутых" на північно-західному Поозер'ї (Білорусь)]</i>
15:30-15:45	Перерва
15:45-17:30	Засідання 11. Круглий стіл «Питання педагогіки та джерелознавства» Модератор Маргарита Скаженик Ірина Данилейко, Марічка Марчик <i>Сайт «Народні пісні України»: перший практичний досвід, аналітика користування сайтом, плани розвитку</i> Галина Пшенічкіна, Ганна Пеліна <i>Досвід роботи над типовими освітніми програмами класу музичного фольклору для закладів початкової мистецької освіти</i> Наталя Терещенко <i>Додаткова кваліфікація «Керівник аматорського колективу (фольклорного ансамблю)» у Кропивницькому музичному фаховому коледжі</i>

АНОТАЦІЇ

ЛЕКЦІЙНІ ДОПОВІДІ

Ірина ДОВГАЛЮК (Львів, Україна)

*Сторінки життяєпису академіка Філарета Колесси
(до 150-річчя від дня народження)*

Четвер, 4 листопада, 14:00

Етномузикологиня, педагогиня, докторка мистецтвознавства, професорка Кафедри української фольклористики імені академіка Філарета Колесси Львівського національного університету ім. Івана Франка та кафедри Музичної фольклористики Львівської національної музичної академії ім. Миколи Лисенка. Наукові інтереси – історія етномузикології, етномузична педагогіка.

<http://conservatory.lviv.ua/kafedry/kafedra-muzychnoji-folklorystyky-etnomuzykolohiji/pratsivnyky/>

<http://philology.lnu.edu.ua/employee/dovhalyuk-iryna>

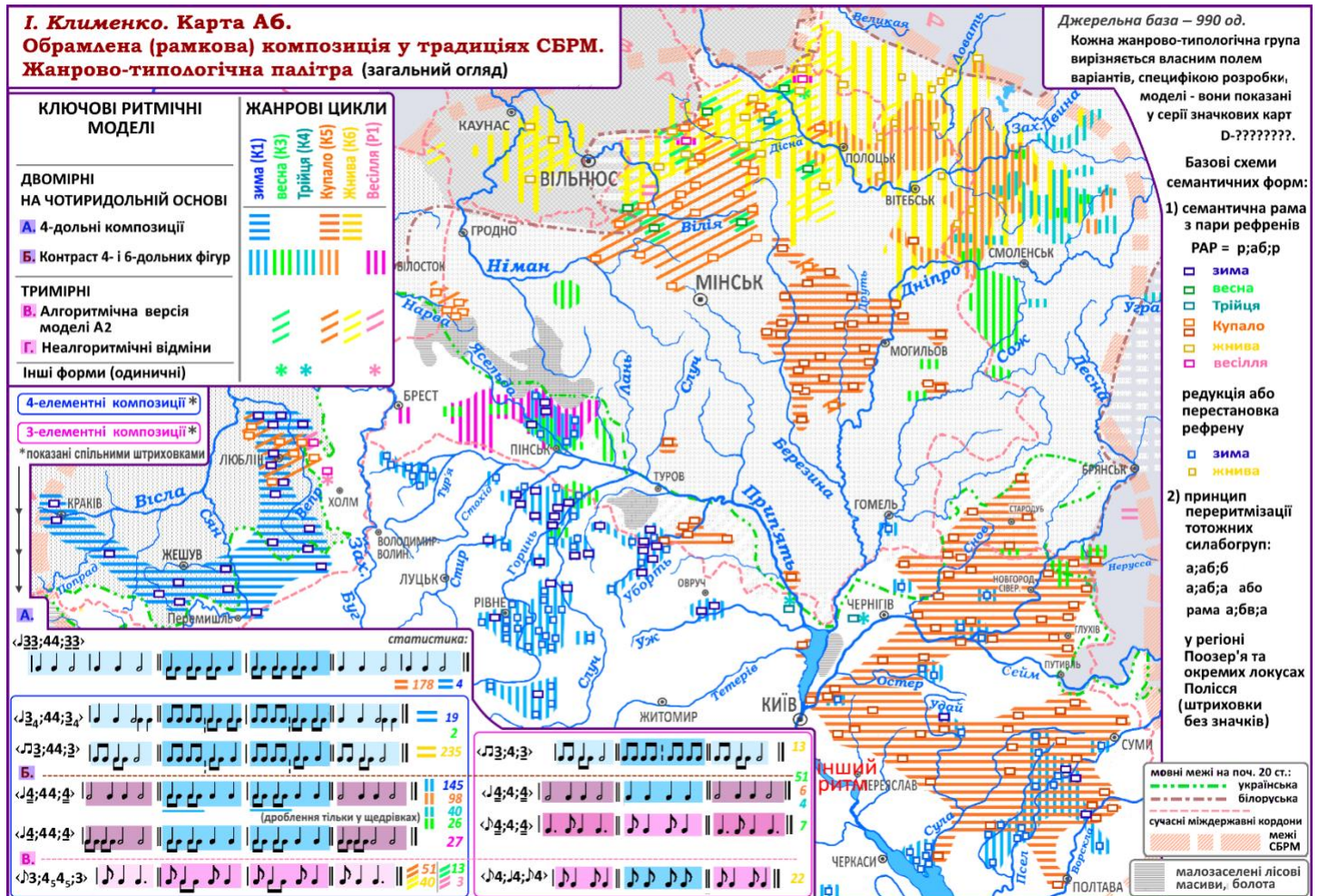
Цьогоріч минає 150 років з народження академіка Філарета Колесси (1871–1947) – одного із найпопулярніших композиторів Галичини на зламі XIX–XX століть, одного із засновників української етномузикології (разом зі Станіславом Людкевичем, Климентом Квіткою та Осипом Роздольським), ініціатора першого у Центрально-Східній Європі фонограмархіву народної музики, одного з фундаторів фольклористичної (уснословесної) педагогіки в Україні, а також етнографа, фольклориста, музикознавця, громадського та культурного діяча – знаного і шанованого не лише у рідному краї, але й далеко за його межами. На лекції, у короткому огляді життєвого та науково-педагогічно-творчого звивистого шляху Філарета Колесси, мова піде про родину академіка та її вплив на його подальшу долю, зацікавлення та становлення-зростання мистця-вченого, різні, часом непрості ситуації на його життєвому шляху, і звісно ж – про здобутки: композиторські, експедиційні, фольклористичні, етномузикознавчі, видавничі, педагогічні... Також коротко спинимось і на тих проблемах, які сьогодні постають перед дослідниками спадщини Філарета Колесси.

Ірина Клименко (Київ, Україна)

Композиція з обрамленням («рамкова форма») у слов'яно-балтському просторі

П'ятниця, 5 листопада, 10:00

Етномузиколог, доктор мистецтвознавства (2021), етнспівачка (Древо, Володар, Гуртоправці, Бабський козачок), викладач, завідувач Проблемної науково-дослідної лабораторії етномузикології, професор кафедри історії української музики та музичної фольклористики НМАУ ім. П. І. Чайковського. Автор двох монографій, понад 50 наукових статей.

Значна група обрядових пісень українців та білорусів побудована за оригінальним принципом «обрамленої» або «рамкової форми» – такої, де серединний рядок мелострофи (певного ритмічного виду), оточений з двох боків іншими ритмічними фігурами. Якщо виразити різні ритми латинськими літерами, то це композиція <a;b;a>. Уперше її описав Климент Квітка на прикладі купальських пісень українського Лівобережжя, де елементом обрамлення слугували характерний рефрен «На йвана Купала», яким відкривалася і закривалася кожна строфа пісні.

Сучасні архіви та публікації дозволяють стверджувати, що носіями такого типу композиції є також поляки й литовці. Вдалося зібрати базу з понад 1100 одиниць різноетнічних мелодій цієї форми.

Жанрова палітра рамкових форм

Виявилося, що різні етноси використали її в різних жанрах.

В українській традиції обрамлена композиція znana в зимовому і купальському циклах, локально вона відома ще й як весільна (у поріччі Ясельди), точково зустрічається з-поміж русальних (Десна).

Найширше використання рамковий принцип здобув на білорусько-литовському Поозер'ї: він охоплює весняно-літній період, включаючи весняні, духовські (троїцькі), купальські та жнивні (дожинкові) пісні, нероз описані у спеціальній літературі.

Литовці широко використали принцип обрамлення в жнивних мелодіях Дзукії, а також в групі колядок з рефреном *Leliumoj*.

На південному сході Польщі рамкові форми застосовані у зимовому та собітковому циклах.

Мелотипологія. Форми і жанри

Загальна композиційна ідея виступає у двох різновидах за кількістю силабічних груп – триелементному з ритмом <a;b;a> та чотириелементному з ритмом <a;bb;a>. У чотириелементній композиції можуть відбуватися редукції – відпадиння першого або ж останнього елементу.

Обрамлені форми мають два семантичні різновиди – із застосуванням рефренів, що оточують змістово значиму середню частину (принцип P;A;P) та із застосуванням різноманітних повторів силабогруп смислового вірша, що супроводиться переритмізацією семантично тотожних силабогруп (ПСТС). Класичні рамкові форми з рефреном (P;A;P) – українські й білоруські купальські, колядки чотиридольних груп в українців та східних поляків, жнивні на півночі Білорусі. Форми з переритмізацією властиві творам весняно-літнього сезону на Поозер'ї (передусім – жнивним).

Майже всю сукупність різножанрових рамкових композицій можна звести до кількох ритмічних моделей, зі спондеїчним (двомірним) та з ямбічним (тримірним) типом ритмоорганізації.

Регіональні видозміни форми

Загальний принцип будови рамкових конструкцій у кожній місцевості витримується з різним ступенем строгості. У традиціях східного Поозер'я (ближче до окраїн ареалу) рамкові форми існують в режимі редукцій та вільного прочитання ритмічних моделей. Українські лівобережні купальські мелодії дають багато варіантів форми, а також показують переродження конструкції PAP в скорочену конструкцію AP. Зимові обрамлені зразки демонструють переміщення початкового рефрену в кінець побудови, зберігають його інтонаційну специфіку (кадансування на другому щаблі).

Макрогеографія рамкових форм

Рамкова ритмоконструкція не поширена у вивченому поліетнічному макропросторі повсюдно, її географія дуже вибіркова. Установлено кілька різножанрових макрозон (див. карту): Литва (Дзукія, Сувалькія), р. Вілія, Подвіння, Подесення, Березина, Погориння, зона Вісла – Вепр. Ці ареали можна розглядати в кількох ракурсах: ареалогія певних жанрів, ареалогія певних модельних форм, ареалогія ритмів, особливості регіональних «рамкових» традицій тощо. Це тема спеціального дослідження. У лекції будуть прокоментовані найбільш виразні моменти, які узгоджуються з ритмостильовими макроподілами слов'яно-балтського ранньотрадиційного меломасиву (СБРМ).

Вольга Емяльянчык (Полоцьк, Білорусь)

Етнамузыкалогія і антрапалогія: спроба інтерпретації мелагеаграфічних арэалаў з пункту гледжання гісторыі фарміравання насельніцтва Ўсходняй Еўропы (на прыкладзе беларускіх матэрыялаў [Етнамузыкалогія та антропалогія: спроба інтерпретації мелагеаграфічных арэалів з точки зору історії формування населення Східної Європи (на прикладі білоруських матеріалів)] (білоруською мовою)

Субота, 6 листопада, 10:00

Кандыдат біялагічных навук, дацэнт

дацэнт кафедры гісторыі і турызму Полацкага дзяржаўнага ўніверсітэта (Беларусь).

У 2013 г. абараніла кандыдацкую дысертцыю на тэму: “Фарміраванне антрапалагічных асаблівасцей насельніцтва Беларусі XI–XIX стагоддзяў (па дадзеных краніялогіі)” па спецыяльнасці 03.03.02 – антрапалогія.

З 1997 г. выкладае ў Полацкім дзяржаўным ўніверсітэце, займаецца навуковымі даследаваннямі ў галіне антрапалогіі. У супрацоўніцтве з полацкімі археолагамі на базе Полацкага ўніверсітэта сабрала астаэалагічную калекцыю, у якой прадстаўлены матэрыялы па насельніцтве Полацка і Полацкай зямлі XI–XVIII стст. Даследуе антрапалагічныя асаблівасці старажытнага насельніцтва, палеадемаграфію, шкідныя індэкатары стрэсу. Аўтар больш за 70-ці публікацыі, у тым ліку 4-х калектыўных манаграфій.

ПЛЕНАРНІ ЗАСІДАННЯ

Ліна ДОБРЯНСЬКА (Львів, Україна)

Філарет Колесса і Львівська консерваторія

Четвер, 4 листопада, 15:00

Кандидат мистецтвознавства, старший науковий співробітник ПНДЛМЕ ЛНМА ім. М. В. Лисенка, доцент кафедри музичної фольклористики

Із зміною влади у 1939 році в Галичині розпочали працювати нові культурно-освітні заклади, чия діяльність так чи інакше спрямовувалася на вивчення народної музики. Так, на базі зліквідованої Етнографічної комісії НТШ був створений Львівській філіал Інституту українського фольклору Академії наук УРСР, керівником якого призначили академіка Філарета Колессу, а з-поміж його співробітників були Станіслав Людкевич та Осип Роздольський.

Одним із новостворених закладів стала також Львівська консерваторія, де стараннями С. Людкевича поступово налагоджувалася етномузикологічна праця. Попри те, що Ф. Колесса ніколи формально не був співробітником консерваторії, його етномузикологічна діяльність неодноразово привертала увагу консерваторських дослідників народної музики. Етномузикологічними студіями також спорадично займалися члени його родини, які працювали у закладі. Саме із консерваторії розпочалися студії над життєвим і творчим шляхом Ф. Колесси у випускниці цього вишу Софії Грици – захист дипломної роботи під керівництвом С. Людкевича дав початок багатолітнім студіям дослідниці над життєвим і творчим шляхом академіка.

Ганна Пеліна (Київ, Україна)

Олена Мурзина: життєвий і науковий шлях

Четвер, 4 листопада, 15:45

Етномузикологиня, канд. мист., викладач, старший науковий співробітник відділу нематеріальної культурної спадщини НЦНК "Музей Івана Гончара", старший науковий співробітник Проблемної науково-дослідної лабораторії етномузикології НМАУ імені П.І. Чайковського.

Закінчила магістратуру на кафедрі музичної фольклористики НМАУ імені П. І. Чайковського у 2011 році (клас викладача Олени Мурзиної). У 2017 році захистила кандидатську дисертацію «Традиційна музична культура Мараморощини в аспекті етнокультурного пограниччя». Переважну кількість фольклорних експедицій здійснила на території Закарпаття та у селах повіту Марамуреш (Румунія), де проживають етнічні українці.

У 2015–2018 роках працювала ведучою на Радіо «Культура».

У 2021 році виповнилося 85 років від дня народження Олени Іванівни Мурзиної (1936–2016) – українського музикознавця, етномузиколога, професора НМАУ імені П. І. Чайковського.

Олена Іванівна прожила цікаве і яскраве особисте та наукове життя. Народилася в інтелігентній родині. Розпочала свій музичний шлях як скрипалька, навчалася в Київській середній музичній школі ім. М. В. Лисенка. У 1960 році закінчила Київську державну консерваторію (нині – НМАУ імені П. І. Чайковського) у класі Ф. І. Аєрової. У 1973 році захистила дисертацію «Про принципи мелодичної декламації» під керівництвом Н. О. Горюхіної та отримала науковий ступінь кандидата мистецтвознавства.

З 1968 розпочала педагогічну роботу в Київській державній консерваторії (НМАУ імені П. І. Чайковського). З консерваторією пов'язане все педагогічне й наукове життя О. Мурзиної. Вона викладала майже 50 років: спочатку на кафедрі теорії музики, а в 1993 році очолила кафедру музичної фольклористики і протягом 20 років була її незмінною завідувачкою. Останні роки (2013–2016) займала посаду професора кафедри української музики та музичної фольклористики. З 1992 по 2013 була також провідним науковим співробітником Проблемної науково-дослідної лабораторії по вивченню народної музичної творчості.

За роки **педагогічної праці** О. Мурзина виховала чимало учнів. Під її керівництвом написано 30 дипломних робіт, з яких 15 – етномузикознавчих, захищено 4 кандидатські дисертації. Теми студентських та аспірантських робіт різноманітні, торкалися історичних і теоретичних проблем пісенного та інструментального фольклору різних регіонів України й зарубіжжя. Значною була й **експедиційна діяльність** Олени Іванівни (1974–2015). Вона записувала пісні у Чернігівській, Київській, Рівненській, Волинській, Тернопільській, Черкаській, Кіровоградській, Херсонській, Полтавській, Дніпропетровській областях України, а також у Брянській області Росії та Гомельській області Білорусі.

Наукова спадщина О. Мурзиної складається з понад 50-ти опублікованих наукових статей, рукописного підручника з музичного фольклору та незавершеної докторської дисертації «Експресивний світ української народнопісенної лірики». Дослідницю цікавили культурологічні аспекти традиційної музики, колективне та індивідуальне в традиції, звуковисотність і проблеми ладу, жанри пісенної лірики та голосіння, питання багатоголосся, традиційна музична культура Середньої Наддніпряни.

Ключові слова: Олена Мурзина, Київська державна консерваторія, НМАУ імені П. І. Чайковського, кафедра музичного фольклору

Анастасія Мазуренко (Київ, Україна)

Діяльність Олени Мурзиної як члена Міжнародної ради з традиційної музики (ICTM)

Четвер, 4 листопада, 16:15

Кандидат мистецтвознавства (етномузикологія, НМАУ ім. П. І. Чайковського), старший науковий співробітник Проблемної науково-дослідної лабораторії етномузикології НМАУ ім. П. І. Чайковського. Автор 12 наукових публікацій, присвячених акустичним методам дослідження звуковисотності. Учасник 26 конференцій, серед яких «Euro-MAC-9» (Страсбург, 2017), «Modus-Modi-Modality» (Нікосія, 2017), «Música Analítica» (Порто, 2019), Симпозіуми групи з дослідження музики та танцю слов'янського світу ICTM (Любляна, 2016; Скоп'є, 2018; Познань 2021), Симпозіум з традиційного багатоголосся (Тбілісі, 2020) та ін. Член Міжнародної ради з традиційної музики (ICTM). Наукові інтереси: вимірювальні та обчислювальні методи в етномузикології; звуковисотна організація традиційної пісенності; питання транскрипції; музичне сприйняття.

Міжнародна рада з традиційної музики (International Council for Traditional Music або ICTM) – одна з найбільших та найстаріших організацій етномузикологів, яка охоплює науковців зі 120 країн світу. Для забезпечення обміну досвідом та регулювання наукового спілкування між членами організації кожні два роки влаштовується світова конференція, а також створені тематичні групи та національні комітети з власним управлінням, всередині яких організовуються менш масштабні, але не менш продуктивні конференції та симпозіуми. У випадку, коли країна не нараховує достатню кількість етномузикологів-членів ICTM, у якості представника від країни обирається науковець, якому надається статус т. зв. “Liaison Officer” (контактної особи), яка час від часу звітує про стан науки в країні, стає членом програмних комітетів та активно бере участь у житті організації.

З 1998 року таким представником з України стала етномузиколог, кандидат мистецтвознавства, професор Олена Іванівна Мурзина. Доповідь присвячена аналізу діяльності О. Мурзиної як члена ICTM та презентації української етномузикології в світі у цьому контексті.

Влітку 2007-го року О. Мурзина разом з українськими колегами взяла участь в одній з найбільших Всесвітніх конференцій ICTM, що проходила того року у Відні (Австрія). Там О. Мурзина представила доповідь, присвячену міжвоєнному періоду в українській етномузикології (1919–1938), зосередившись на київських фольклорних інституціях. Ця конференція, за згадками її учасників, мала окрему секцію, присвячену етномузикології в Україні, що стало важливим кроком для інтеграції української спільноти у світовий науковий процес. Протягом свого членства в ICTM О. Мурзина періодично публікувала звіти про стан української науки в періодичних виданнях ICTM, за якими можна прослідкувати, як саме Україна була представлена у найбільшій світовій спільноті етномузикологів. Цей процес інтеграції є актуальним і до сьогодні. На часі стоять питання комунікації українських науковців із закордонними колегами, обмін досвідом, презентація досягнень вітчизняних дослідників та стану української традиційної культури, обговорення питань термінології та наукової етики, можливості міжнародних публікацій тощо.

Ключові слова: Олена Мурзина, українське етномузикознавство, ICTM, міжвоєнний період, Віденський університет музики та виконавського мистецтва.

Віра Осадча (Харків, Україна)

Індивідуальне-колективне в концепції Олени Мурзиної і сучасні етномузикологічні дослідження

Четвер, 4 листопада, 16:45

Кандидат мистецтвознавства (тема «Народнопісенна культура Слобожанщини, 2000), професор (2013), Заслужений діяч мистецтв України (2004), нагороджена Орденом княгині Ольги III ступеня (2010). Народилася 21квітня 1952 р. в м. Харків. Закінчила Харківське музичне училище (1971), Ленінградську (нині — Санкт-Петербурзьку) консерваторію (1976).

Організаторка системи фольклорної роботи в Харківському обласному центрі народної творчості (1978–2010). Етноспівачка, фольклорист Міського театру народної музики України «Обереги» (1992–2018).

Викладає в Харківській державній академії культури (з 1992), професорка кафедри теорії та історії музики, додатково кафедри естрадного на народного співу (з 2017)

Досліджує жанрову систему та музичні діалекти фольклору Слобожанщини (з 1978). Упорядкувала 8 збірок фольклорно-етнографічних матеріалів (1998–2010), навчальний посібник «Обрядова пісенність Слобожанщини» (2011).

Велике значення для осягнення онтології та форм функціонування пісенного фольклору як тексту національної музичної культури мають дослідження видатної української етномузикологині, професорки, кандидатки мистецтвознавства, вдумливої педагогині, багаторічної упорядниці фахового наукового збірника «Проблеми етномузикології» Олени Іванівни Мурзиної (1936–2016). У галузі історичного етномузикознавства це, зокрема, проблеми розрізнення регіональних фольклорних традицій за типом географічного утворення та пошук чинників їх цілісності в історико-соціальних умовах формування та розвитку. О. І. Мурзина концептує методологічні засади загальнотеоретичних проблем сучасної етномузикології. У статтях вона розглядає особливості фольклорного мислення пісенної культури усної традиції та особовий чинник фольклорної творчості в його традиційних (колективних) і ужиткових (індивідуальних) проявах. Дихотомічна пара індивідуальне-колективне трактується вченою, виходячи із логіки взаємодії філософських категорій одиничного-загального. О. Мурзина вибудовує поняттєвий апарат для розгляду індивідуального як на рівні осягнення екзистенції фольклорного тексту, так і на ґрунтовному аналізі специфіки сольної традиції виконання голосінь і пісенної лірики. Зокрема надзвичайно плідною є гіпотеза дослідниці про «протяжну» пісенну форму як прояв «надмірної співності» в українському фольклорі. Значення наукових висновків дослідниці, що ґрунтуються на багаторічному досвіді експедиційної пошукової роботи та діяльності з пропагування традиційної пісенної культури та фольклорного виконавства важко переоцінити нині. Насамперед надихає зважений і глибокий науковий підхід до вивчення традицій Полтавщини та Наддніпрянщини, оцінка місця пісенної лірики та форм її композиційного багатства в жанровій системі фольклорної традиції, зрушення проблеми значення співу для сучасної людини – носія традиції.

Це виводить на думку про відновлення **активної форми побутування** музичного фольклору у вигляді індивідуального співу за власною духовною потребою. Аналіз індивідуального стилю Мотрі Степанівни Луценко (1909 р. н.) доводить необхідність розширення критеріїв до складання творчого портрету виконавця. У статтях О. Мурзиної розглянуті дефініції фольклорного мислення, пов'язані також із сучасними реаліями побутування виконавських версій пісенних текстів. Трансформація фольклорного мислення може проявлятися в позитивних рисах, що формуються в умовах інтонаційної активності локальної фольклорної традиції і викликають до життя видозміни деяких рис музичного діалекту.

Олександр Терещенко (Кропивницький-Київ, Україна)

Культурні фронтири в музичному фольклорі

Четвер, 4 листопада, 17:30

Етномузиколог, музикознавець, етноспівак (гурт «Дике Поле»); науковий співробітник Кропивницького музею музичної культури імені Кароля Шимановського та Проблемної науково-дослідної лабораторії етномузикології Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського.

Наукові інтереси: локальні етномузичні стилі передстепового Правобережжя та Східного Поділля; специфіка традицій смуги «вторинної автохтонності»; релікти уснопрофесійної культури в селянському фольклорі; пізні нашарування в уснотрадиційній музиці українців.

Доповідь присвячена проблемам дефініції й класифікації культурних фронтів у фольклорі пізньої доби та, відповідно, питанню культурно-стильових погранич в етномузиці, трактованих як зони й результати взаємодії суміжних фольклорних/етномузичних явищ – усередині самої уснотрадиційної культури і на її периферії, де вона межує з нефольклором.

Автор планує схарактеризувати типи й деякі властивості етномузичних фронтів-погранич – а рівно й окремі форми та способи їх відбиття у всякого роду порубіжних і кроскультурних фольклорних текстах. Зокрема мова про те, що часто різні елементи синтетичного/гібридного народномузичного твору мають різнокультурну генезу. Ба більше, один окремий елемент виявляється гетерогенним – складеним чи й стопленим з різного, тобто міжкультурна трансмісія/дифузія може відбуватися на кожному з рівнів фольклорного тексту: прагматичному, (музично-)граматичному, (музично-)фонетичному. Окрему увагу приділено непростій ситуації навколо коректності перекладу застосовуваної української термінології, зокрема її узгодження з англійською.

Ключові слова: *стратифікація етнокультурного простору, етнокультурний фронт, культурно-стильове пограниччя, усно-писемна культура, кроскультурний фольклорний текст.*

Лариса Лукашенко (Львів, Україна)

Систематизація та класифікація музичного фольклору в європейській етномузикології

Четвер, 4 листопада, 18:00

Лукашенко Лариса Валентинівна. Науковий співробітник ПНДЛМЕ, доцент Кафедри музичної фольклористики при ЛНМА ім. Миколи Лисенка.

Незважаючи на значний розвиток сучасної етномузикології, до сьогодні питання класифікації музичних фольклорних творів залишаються гостро актуальними. Природа народної творчості – **синкретична**, тому важко описувати фольклорні твори лише з музичної точки зору, адже це не дозволяє повною мірою відобразити їхні особливості. Ці та інші багатопланові властивості фольклору складають значні труднощі в процесі його класифікації. Про це свідчить той факт, що в українській та й східноєвропейській фольклористиці не існує **загальноприйнятої систематизації** усно-поетичних і музичних творів.

Першість в галузі систематизації належить фінській фольклористичній школі, засновником якої став Ілмарі Крон, якому вдалося знайти принципово новий підхід до проблеми класифікації народних мелодій – за їх кадансовими звуками. Цей метод згодом був перейнятий Белою Бартоком. У співпраці чеських фольклористів – дослідника усної словесності Франтішека Бартоша та композитора Леоша Яначека – були започатковані музично-граматичні (типологічні) студії над моравським фольклором тощо. Польська дослідниця Славоміра Жеранска-Комінек слідом за Анною Чекановською загалом розрізняє два підходи до систематизації: класифікацію і типологію.

Названі системи класифікації в той чи інший спосіб упорядковують фольклорні колекції та дають можливість ідентифікувати та характеризувати пісню, однак жодна із них, навіть найскладніша, не вирішує проблеми варіантного або типологічного упорядкування. З методологічного погляду типологія – це логічне групування та впорядкування певного кола обраних об'єктів на підставі порівняння їхніх ознак з ознаками встановлених для них узагальнених, ідеалізованих моделей.

Загалом, на думку багатьох вчених, кожна національна музична культура має свої особливості, тому дослідники повинні знаходити ті принципи, що відповідають національним особливостям. З-поміж європейських методів можна знаходити лише конвергентні аналогії в класифікації чи систематизації певного національного матеріалу (зокрема, й українського), оскільки в кожній етнічній музиці є певний набір характеристичних рис, що й визначають відповідні методи упорядкування.

Світлана Копил (Київ, Україна)

Музичний метр як таксон в етномузикологічній систематиці

Четвер, 4 листопада, 18:30

Настасся Данілович (Мінськ, Білорусь)

Пэрасячэнне меж валачобнай і каляднай ізамел на заходнепалеска-панямонскім памежжы ў святле суадносін тэрыторый старажытнаславянскіх дзяржаўных утварэнняў [Перетин меж волочебно́й та колядно́й ізамел на західнополісько-поніманьському пограниччі у світлі співвідношення територій давньослов'янських державних утворень]

П'ятниця, 5 листопада, 11:15

Скончыла спецыялітэт, магістратуру (клас Т. С. Якіменка) і аспірантуру (клас Т. Л. Бярковіч) Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі. Абараніла кандыдацкую дысертацыю на тэму “Каляндарна-песенная традыцыя заходнепалеска-панямонскага памежжа: этнамузычны ландшафт, міжрэгіянальныя сувязі” (Мінск, 2017). У 2011 — 2021 гг. працавала метадыстам кабінета традыцыйных музычных культур Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі. Кандыдат мастацтвазнаўства.

Закінчыла магістратуру (клас Т. С. Якіменка) та аспірантуру (клас Т. Л. Бярковіч) Білорускай дзяржаўнай акадэміі музыкі. Захистіла кандыдацкую дысертацыю на тэму «Календарна-пісенная традыцыя західнополісько-поніманьскага порубіжжя: этнамузычны ландшафт, міжрэгіянальныя зв'язкі» (Мінск, 2017). У 2011–2021 роках працавала метадыстам кабінета традыцыйных музычных культур Білорускай дзяржаўнай акадэміі музыкі. Кандыдат мистецтвазнаўства.

Асэнсаванне своеасаблівасці песенных традыцый памежных этнакультурных тэрыторый непазбежна цягне за сабой зварот да выяўлення кантэксту фармавання этнамузычнага ландшафту памежжа і, адпаведна, міждысцыплінарнага погляду. Пры гэтым пры спробе ўсебаковага даследавання выяўляецца «зваротны эффект»: комплексны разгляд падыходаў, што склаліся ў практыках розных навуковых школ па пытаннях памежжа, і інтэрпрэтацый звязаных з імі даных археалогіі, гісторыі, этнаграфіі, этналінгвістыкі, этнасацыялогіі, часам пакідаюць за сабой больш пытанняў і гіпотэз, чым адказаў. Складанасць сітуацыі ўзмацняе перапляценне і блытаніна тэрміналогіі, спробы ўявіць этнамузычны ландшафт памежных тэрыторый этнакультуры як нерухомаму ў часе дадзенасць.

Між тым «знакавым» на цяперашнім этапе выступае тое, што мэтаі многіх этнамузычных даследаванняў з'яўляецца не толькі падрабязнае раскрыццё і вывучэнне тыпаў напеваў, аналіз іх арэалаў і жанрава-функцыянальнай прыналежнасці, але і суаднясенне іх з тэрыторыямі пэўных племянных утварэнняў ці дзяржаў.

Рух у такім кірунку «падказвае» даследчыку больш дакладны час росквіту каляндарна- і сямейна-абрадавых песенных практык на тых ці іншых тэрыторыях, дапамагае гіпатэтычна ўдакладніць старажытныя дзяржаўныя межы, а таксама вызначыць ступень уплыву гістарычна-сацыяльных і прыродна-геаграфічных умоў на захаванасць тыпаў абрадавых напеваў.

Заходнепалеска-панямонскае памежжа з'яўляецца зонай судотыку ізамел двух маштабных па тэрыторыі распаўсюджвання, блізкіх па велічыню абходнай функцыі, але розных па часе выканання каляндарна-абрадавых дзей — каляднай і валачобнай. Параўнанне мелатыпалагічных каардынатаў захаваных на заходнепалеска-панямонскім памежжы калядных і валачобных артэфактаў з данымі археалогіі, гісторыі і лінгвістыкі паказвае, што арэалы гэтых напеваў шмат у чым супадаюць з межамі археалагічных культур жалезнага веку, а яшчэ ў большай ступені — з межамі першых славянскіх племянных і дзяржаўных утварэнняў. Гэта можа сведчыць, што ў перыяд да XI ст. на заходнепалеска-панямонскім памежжы сфармавалася і знаходзілася росквіце «свая» каляндарна-абрадавая жанрава-стылявая дамінанта, якая захавалася тут да канца XX — пачатку XXI ст.

Ключавыя словы: валачобная ізамела, калядная ізамела, заходнепалеска-панямонскае памежжа.

Осмислення своеіднасці пісенных традыцый прыкордонных этнокультурных тэрыторій немінуче цягне за собою звернення до выяўлення кантэксту фармування этнамузычнага ландшафту прыкордонна і, адпаведна, до міждысцыплінарнага погляду. Водначас пры спробе всебічнага даследавання выяўляецца «зваротны эффект»: комплексны розгляд падходаў, разробленых у практыцы розных навуковых школ з пытанняў прыкордонных традыцый і тых інтэрпрэтацый, які пропонуюцца за данымі археалогіі, гісторыі, этнаграфіі, этнолінгвістыкі, этнасоцыялогіі, іноді залишае за собою больш запытанняў і гіпотэз, ніж адпаведей. Складанасць сітуацыі павялічвае перапляценне та плутаніна ў тэрміналогіі, спробы прадставіць этнамузычны ландшафт прыкордонных тэрыторій этнакультуры як данісць, нерухомаму ў часі.

Між тым, на сучасным этапе «знаковым» ёсць тое, што мэтаю многіх этнамузычных даследаванняў ёсць не толькі дэталёвае раскрыццё та вывучэння тыпаў мелодый, аналіз іх арэалаў та жанрава-функцыянальнай прыналежнасці, але й іх співвідношення з тэрыторыямі певных племянных утварэнняў або дзяржав.

Рух у гэтым напрамку «падказвае» даследчыку больш дакладны час росквіту календарна- і родінна-абрадавых пісенных практык на тых ці іншых тэрыторыях, дапамагае гіпатэтычна канкретызуваць даўныя дзяржаўныя кордоны, а таксама вызначыць ступень уплыву гісторыка-сацыяльных та прыродна-геаграфічных умоў на збережэнне структурных тыпаў мелодый.

Західнополісько-Поніманський кордон — це зона зіткнення ізомел двох масштабних за теренами поширення, близьких за величально-обхідною функцією, але різних за часом виконання календарно-обрядових дій — колядної (Різдвяно-святочний цикл) та волочебної (великодньої). Зіставлення мелотипологічних координат збережених на західнополісько-поніманському прикордонні колядних і волочебних артефактів з даними археології, історії та лінгвістики показує, що ареали цих наспівів багато в чому збігаються з межами археологічних культур залізного віку, а в ще більшій мірі — з межами перших слов'янських племінних і державних утворень. Це може свідчити про те, що в період до XI ст. на західнополісько-поніманському кордоні сформувалася і процвітала «власна» календарно-обрядова жанрово-стильова домінанта, яка збереглася тут до кінця XX — початку XXI ст.

Ключові слова: ізомела волочебних пісень, колядна ізомела, західнополісько-поніманський кордон.

Надія Ковальчук (Київ, Україна)

Традиційні звичаї та обряди «зустрічі весни» на Правобережному Поліссі України: географічний аспект

П'ятниця, 5 листопада, 11:45

Етнолог, кандидат історичних наук (захистила кандидатську дисертацію в Українському етнологічному центрі Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України). Учений секретар Державного наукового центру захисту культурної спадщини від техногенних катастроф. Учасниця понад 50 комплексних і тематичних історико-етнографічних експедицій до районів українського Полісся, у т. ч. експедицій до зони відчуження та місць проживання переселенців. Коло дослідницьких зацікавлень — вивчення семантики і символіки поліської календарної обрядовості, її регіональної своєрідності, а також традиційних вірувань і уявлень, народної драми.

У традиційному календарі прихід весни визначав початок господарського року. Пов'язані з ним звичаї, обряди характеризуються надзвичайною різноманітністю і в просторовому відношенні виявляють доволі строкату картину їх приуроченості. Остання пов'язувалася з умовними часовими позначеннями, орієнтованими на природний календар, і співпадала з реальним приходом весни, або ж з конкретними календарними датами (неперехідними / перехідними).

Звичай «зустрічати весну» мав різні форми вияву — з обрядовими діями і без них. Саме останній варіант, що не мав акціонального, а лише вербальний ряд, є найпоширенішим і означався в народному побуті як «зустрічати / співати весну». Інший варіант звичаю — з обрядовими діями — номінувався як «креснянка» («клікати весну», «ходять весну»), «палити весну»; функцію зустрічі весни виконував й обряд «виганяти / проводити зиму». Ранньовесняна обрядовість позначена також хороводами, танками-іграми, які побутували як елементи вищезгаданих обрядів, або функціонували самостійно.

До звичаю «зустрічати весну» належать ритуали з орнітоморфними борошняними виробами («пташечками», «жайворонками», «буськовими лапами» та ін.), мотивовані зустріччю перелітних птахів, повернення яких символізувало настання весни.

Початок теплого сезону позначали й окремі землеробські звичаї: зняття заборон на оранку і сівбу, ритуальна приуроченість висівання насіння на розсаду.

За матеріалами етнографічних експедицій і відомостями, представленими дослідниками у низці опублікованих праць, згадані звичаї та обряди поширені нерівномірно. Для з'ясування їх географічного розподілу та виділення загально регіональних і локальних рис, поряд з низкою дослідницьких методів, застосовано картографічний метод. Для складання робочих карт тематичні компоненти відбиралися за формами вияву або різновидами. Критерієм відбору явищ для картографування був показник їх побутування (активного чи пасивного) станом на визначений хронологічний зріз — 1930–1960 рр. Враховуючи трансформаційні та редукційні зміни, які відбулися в традиційній культурі на цей період, для карт визначено максимально щільну мережу, враховано критерій частотності фіксації явища (зустрічається часто / рідко).

У результаті проведеного дослідження з'ясовано особливості географічного поширення звичаїв і обрядів ранньовесняного циклу, визначено їх загально регіональні риси, локальні варіанти.

Ключові слова: ранньовесняна обрядовість, Правобережне Полісся України, «зустрічати весну», «виганяти зиму», орнітоморфні борошняні вироби.

Юрій Рибак (Львів-Рівне, Україна)

Джерельна база для вивчення музичного фольклору етнографічної Волині

Кандидат мистецтвознавства (2005), доцент (2008), завідувач Проблемної науково-дослідної лабораторії музичної етнології (ПНДЛМЕ) та доцент кафедри музичної фольклористики Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка.
Закінчив Рівненське музичне училище (1993), Львівський вищий музичний інститут (нині ЛНМА, 1998). Працював на кафедрі музичного фольклору Рівненського гуманітарного університету (1998–2018), від 2018 року – завідувач ПНДЛМЕ.
У 2005 році під керівництвом проф. Богдана Луканюка захистив у Львові кандидатську дисертацію на тему «Обрядові пісні Верхньоприп'ятської низовини: мелотипологія – мелогеографія – культуронегеза». Основне коло наукових інтересів – типологія обрядових наспівів і традиція мандрівного виконавства Полісся та Волині.

Історія теренів етнографічної Волині, а відповідно і її фольклорна традиція, багаті та значимі, що обумовило постійний науковий інтерес до них та певні здобутки. Попри це, щільна залюдненість території (при цьому – розпорошеність поселень внаслідок хутірної системи) та, головне, стрімка урбанізація не сприяли проведенню тут повномасштабних етнологічних досліджень.

Щойно в другій пол. ХХ ст. на Волині розпочались активні польові дослідження, виконувані окремими збирачами (їх доробок акумульовано у фондах ІМФЕ), студентами Рівненського гуманітарного університету (кафедра музичного фольклору), науковцями львівської лабораторії музичної етнології (ПНДЛМЕ), київської лабораторії етномузикології (НМАУ), аспірантами Києва та Львова (А. Колодюк, О. Серко).

Загальна кількість зафіксованих волинських матеріалів на сьогодні налічує кілька тисяч одиниць народномузичних творів та супровідну етнографічну інформацію, що потребує свого системного впорядкування (створення реєстру), відтак подальшого залучення до поглиблених музично-етнографічних студій.

Анастасія Колодюк (Київ, Україна)

Сучасний стан пісенної традиції середнього межиріччя Горині та Случі

П'ятниця, 5 листопада, 12:45

Етноспівачка, фольклорист, етномузиколог, заступник генерального директора з культурно-просвітницької діяльності Національного музею народної архітектури та побуту України. Авторка досліджує пісенну обрядовість середнього межиріччя Горині та Случі.

За новим адміністративно-територіальним устроєм середнє межиріччя Горині та Случі обмежується сходом Рівненського району Рівненської області, заходом Новоград-Волинського району Житомирської області та північчю Шепетівського району Хмельницької області.

Спеціалізовані дослідження та фіксація пісенного матеріалу розпочалися тут на початку ХІХ століття тогочасними вченими: Зоріаном Доленгою-Ходаковським, Миколою Костомаровим, Павлом Чубинським, Оскаром Кольбергом, Василем Кравченком та ін. У 1970 році працівники ІМФЕ ім. М.Т.Рильського Софія Грица та Анатолій Іваницький здійснили тут перші польові аудіо-записи. З 1990-х років в окремих селах регіону працювали Ірина Клименко, Маргарита Скаженик, Юрій Рибак, Раїса Цапун, Людмила Гапон, студенти Рівненського державного гуманітарного університету та Київського Національного університету культури і мистецтв, а також фольклористи-етнографи Ірина Несен, Майя Сайпель, Тетяна Пархоменко, Жанна Янковська та ін.

З 2006 р. фронтальне обстеження терену здійснює авторка. За цей час було організовано більше 20 комплексних експедицій, проведено сеанси у 30 селах та опрацьовано більше 60 годин аудіо-записів. Загалом, силами дослідників зібрано матеріали із 63 сіл середнього межиріччя Горині та Случі.

Зафіксовані матеріали свідчать про активне функціонування тут календарної та родинної обрядовості ще у другій половині ХХ століття. Принаймні, респонденти 1930–1950-х р. н. із захопленням розповідають про святкування Купала і обряди різдвяно-новорічного періоду, в яких були безпосередніми учасниками.

У той же час, обряди і пісні жнивного періоду пам'ятають лише старші жінки 1920–1930-х р. н. Такі фрагментарні спогади можна пояснити втратою їх функціональної та практичної необхідності в умовах індустріалізації села.

Найгірше збереглися весняні обрядодії. Вся здобута інформація базується на уривках спогадів респондентів, а пісенний матеріал – на одиничних куплетах веснянок та текстах декількох ігор.

Із родинної обрядовості найкраще пригадують весільні пісні. Це й не дивно, адже традиційні весілля тут відбувалися ще в 60-х роках минулого століття, а деякі його обрядодії побутують і у наш час (наприклад, коровайний обряд).

Серед позаобрядової жанрів переважають пісні пізнього походження: романси, псалми та повстанські пісні.

Ключові слова: *пісенна традиція, середня Волинь, межиріччя Горині та Случі*

Лариса Новікова (Харків, Україна)

Традиційна культура Слобідської України в контексті історичного часу

П'ятниця, 5 листопада, 14:30

Музикознавець, етномузикознавець, доцент кафедри інтерпретології та аналізу музики ХНУМ імені І.П.Котляревського.

Закінчила ХНУМ імені І.П.Котляревського, член Національної Спілки композиторів України (з 1991р.), Лауреат муніципальної премії (1998 р). Сферою досліджень є етномузична культура Слобідської України, зокрема Харківщини. Л.Новікова є автором численних наукових публікацій з цієї проблематики: монографій, навчальних хрестоматій, фольклорних збірок, статей. Результати своєї дослідницької роботи також оприлюднює у виступах на наукових конференціях, у радіо- та телепередачах. Член журі щорічного дитячого та юнацького фольклорного фестивалю «Крокове коло», співорганізатор та учасник щорічної наукової конференції "Традиційна культура в умовах глобалізації (під егідою ХОДА).

Слобідська Україна є ареалом пізнього заселення, традиційна культура якого формувалась під впливом різних соціально-історичних факторів. Специфіку освоєння регіону різними етнічними групами обумовили такі чинники:

- соціальні особливості слобідського козацтва;
- близьке сусідство з російськими переселенцями;
- відносини в патріархальній родині;
- ранній розвиток промислового виробництва;
- руйнівні процеси ХХ сторіччя.

Ці чинники, зокрема останній з названих, зумовили своєрідність слобідського фольклору й сформували **пісенний діалект**, обумовивши наявність чи відсутність певних жанрів та їх ієрархічні зв'язки.

Середовище «пересадженої традиції», – за визначенням О. Мурзиної, – сформувало і скорочений звичаєвий цикл, де органіка старих синкретичних зв'язків у сув'язі "природа-людина" не відновлювалась цілковито на місці нового поселення». (Мурзина, 1995, с.14). В результаті цього домінуючим обрядовим блоком слобідської архаїки стали зимовий календар та сімейно-обрядовий цикл. Найбільш вагому позицію зайняла лірична пісня і так званий «протяжний стиль, що, – як писала О. Мурзина, – сформувався на основі старих здобутків як нова історико-культурна стадія... фольклорної культури» (Мурзина, 1995 с.13-25). Подібна жанрова «нерівномірність» цілком залежала від амплітуди суспільних змін слобожанського села, розхитування консервативних чинників старокозацького устрою, патріархальної родини (кінець ХVІІІ сторіччя).

Надалі моноцентричне сільське середовище – як осередок побутування старожитнього фольклору – зазнало суттєвих трансформацій господарських стосунків (в 60-х роках ХІХ ст. кількість підприємств збільшилася майже у 20 разів, з появою залізниці зникло чумакування, далися взнаки активні міграційні хвилі на південь і схід імперії), і, як наслідок, зміни моральних пріоритетів у світогляді селян, що мало суттєвий вплив і на культурне життя усієї сільської спільноти. В кінці ХІХ й на початку ХХ сторіччя в репертуарі сільських співаків поруч з розлогою підголосковою лірикою, з'явилися фетишизовані виконавцями кічеві новотвори. Разом з тим зменшилась питома вага обрядових, особливо весняно-літніх жанрів, які перейшли в рудиментарні форми дитячого виконавства.

В кінці XX століття можна було спостерігати майже повне згасання автентичної традиції. Такий не еволюційний, а занадто динамічний (Мурзина, 1989, с.105) процес регресії слобожанського фольклору, був пов'язаний не тільки з вищезазначеними суспільно-економічними явищами на межі XIX-XX століть, а й з ситуацією 30-50-х років XX сторіччя в українському селі: колективізацією, антирелігійними заходами, голодомором, включенням «паралельної культури» клубних установ.

Як наслідок – виникнення в сільській традиції ситуації хисткого балансування "традиційної" і "псевдофольклорної" музики, що дозволяє говорити про існування на даному відтинку історичного часу ситуації, коли великий відсоток сьогоденних українців не знають різниці між штучною музикою, «створеною» клубно-державною масовою культурою і поступово зникаючою традиційною автентикою.

Ключові слова: Слобідська Україна, традиційна культура, пісенний діалект, кіч, псевдофольклорна музика.

Олена Гончаренко (Суми-Київ, Україна)

Весільні мелодії шестидольної основи на північному сході

України: ладовий аспект

П'ятниця, 5 листопада, 15:00

Кандидат мистецтвознавства, старший викладач кафедри образотворчого мистецтва, музикознавства та культурології Сумського державного педагогічного університету ім. А.Макаренка.

У доповіді розглянуто деякі аспекти ладового устрою весільних мелодій із північно-східних територій України, що базуються на шестидольних ритмах. Схарактеризовано й окреслено ареали уживаних в терені ладових форм таких наспівів та їх пов'язаність з композиціями різного типу. Здійснюється спроба аналізу ладової організації наспівів окремих локальних осередків із застосуванням методу ладової реконструкції. Висвітлюються проблеми географії ладів, співіснування й координації на одних територіях наспівів різних ритмічних форм із різною ладовою будовою, підіймаються питання їх можливого різночасового походження, міграцій тощо.

Катерина Жук (Харків-Святогірськ, Україна)

Мелотипи обрядових наспівів в традиції півдня Харківщини

П'ятниця, 5 листопада, 15:30

Rimantas Sliužinskas [Рімантас Слюжинскас] (Вільнюс, Литва)

Бібліографічний звід публікацій з литовського етномузикознавства (1980-2020)

П'ятниця, 5 листопада, 16:15

Професор, доктор гуманітарних наук (етнологія, музикознавство), старший науковий співробітник Відділу етномузикознавства в Центрі науки Академії музики і театру Литви, м. Вільнюс, Литва.

Створення повного бібліографічного зводу публікацій з литовського етномузикознавства – нагальна справа, яка є актуальною для кожного етномузиколога Литви, від провідних вчених старшого покоління до молодих студентів та аспірантів у цьому напрямку науки. Працюючи над створенням такого видання протягом декількох останніх років, автор доповіді готовий поділитися досвідом свого проєкту.

Перш за все, необхідно було вирішити наступні істотні сумнівні моменти: (а) обсяг всього зводу і тексту, який міститься в ньому; (б) окреслення меж історичного періоду: перехід від пізніх радянських часів із обмеженими можливостями публікацій до періоду вільного розвитку науки незалежної Литви починаючи з 1990-х років; (в) обрання списку авторів та джерел публікацій (критерії відбору персоналій, мов публікацій, науковий рівень видань); (г) визначення тематичних розділів зводу (рівні деталізації, послідовність підрозділів); (д) підбір стандартів та форм бібліографічних описів (пошуки

врівноваженої та найбільш інформативної форми подачі інформації); (ж) рівень залучення додаткової інформації до кожного опису (нотатки щодо досліджуваних авторами носіїв фольклору самих дослідників, їх внеску в процес підготовки публікації); (з) форма видання підготованого зводу (друкована або електронна з можливими щорічними доповненнями актуальною інформацією) тощо.

На даний момент звід включає близько 3600 бібліографічних описів, ведеться робота з остаточної підготовки його до друку.

Доповідь буде виголошена російською мовою.

Ключові слова: литовське етномузикознавство, бібліографічний звід, фольклористичні публікації.

Євген Єфремов (Київ, Україна)

Видатні співачки Київського Полісся. Звукові портрети

П'ятниця, 5 листопада, 16:45

Кандидат мистецтвознавства, доцент, професор кафедри історії української музики та музичної фольклористики НМАУ ім. П. І. Чайковського, етноспівак, засновник гурту дослідницьких реконструкцій «Древо».

На межі 70-80 років ХХ століття співоча традиція на північних землях Київщини – в селах Поліського й Чорнобильського районів (як і на більшій частині Полісся) – ще була в стані розквіту. Це насамперед проявлялося в активному побутуванні пісень, що традиційно супроводжували архаїчні обряди, які в інших регіонах були або забуті, або перейшли у стадію пасивного збереження в пам'яті найстарших селян. Іншим проявом розквіту був «високий ступінь співучості» більшості місцевих мешканців (пісні могли озвучити багато місцевих співаків). Очевидно, закономірним наслідком такої «масової співочої культури» стала поява особливих, по-справжньому видатних співаків. Саме про них піде мова у доповіді. Рамки виступу не дозволяють представити усіх видатних постатей, які зустрілися авторові на його фольклористично-польовому шляху. Тому цього разу розповідь обмежиться кількома жіночими «портретами».

Для звукового представлення обрані позаобрядові зразки місцевого репертуару переважно в сольному виконанні – головним чином, ліричні. Адже, на думку автора, саме у ліричній пісенній сфері найбільшою мірою проявляється співоча індивідуальність традиційної виконавиці. Презентація співу кожної співачки буде подана у фонозапису й супроводжена коротким спогадом про неї та відповідними коментарями. Прозвучать голоси Катерини Павлівни Андрійченко (1920 року народження) з с. Діброва Поліського району, Варвари Петрівни Петренко (1919 р.н.) з с. Новий Мир Поліського району, Лесі Корніївни Дещі (1913 р.н.) з с. Теремці та Катерини Михайлівни Синяченко (1944 р.н.) з с. Річиця – два останні населені пункти Чорнобильського району (посилання на райони подане у відповідності з адміністративним поділом Київської області до 1986 р.).

На завершення презентації будуть викладені деякі міркування автора про специфіку ліричної манери співу традиційних поліських співачок.

Lina Petrošienė [Ліна Петрошенє] (Клайпеда, Литва)

The Revitalization of Musical Folklore of Lithuanian Minor (Prussian Lithuania) in Klaipėda 1991-2021

[Відродження музичного фольклору Малої (Пруської) Литви у Клайпеді в 1991-2021 рр.]

П'ятниця, 5 листопада, 17:15

As a result of the historical events of the 20th century, the autochthonous Lithuanians (*lietuvininkai*) of the Klaipėda region became a minority of the population after the Second World War, and the local culture was almost lost. The initial stage of the revival of Lithuania Minor musical folklore is related to

Dr Lina Petrošienė is a professor and senior research fellow at the Department of Philology, Faculty of Social Sciences and Humanities of Klaipėda University (Lithuania). Her research explores ethnic music, folklore and cultural processes. Past work has focused on the ethnic music and customs of Lithuania Minor (Prussian Lithuania). Her current work is focused on the Shrovetide in Lithuania and Europe, examining songs of carnival characters in the sociocultural context. She is an author of three monographs (Klaipėda University Press, 2007, 2015, 2019), more than thirty scientific articles (2004–2021), and compiler of six songbooks (1997, 2006, 2009, 2010 (2), 2017).

Доктор гуманітарних наук (етнологія), професор та старший науковий співробітник Кафедри філології, Факультету соціальних та гуманітарних наук Клайпедського університету, м. Клайпеда, Литва. У своїх дослідженнях науковиця вивчає етнічну музику, фольклор та культурні процеси. Її провідний науковий інтерес зосереджений на етнічній музиці та звичаях Малої (Пруської) Литви. Нинішні дослідження присвячені обряду Масляної у Литві та Європі, в яких розглядаються пісні карнавальних персонажів у соціокультурному контексті. Авторка трьох монографій (видавництво Клайпедського університету, 2007, 2015, 2019), понад тридцять наукових статей (2004–2021), упорядниці шести збірників пісень (1997, 2006, 2009, 2010 (2), 2017).

the establishment of the Klaipėda faculties of the Lithuanian State Conservatoire in 1971, the Lithuanian philology, folk music, and choreography study programmes, and the students' folklore ensemble "Vorusnė". The second phase begins with the restoration of Lithuanian independence and establishing independent cultural and educational institutions. Established in 1991, the Klaipėda City Municipality Ethnocentre has become a very important reviver and promoter of the region's culture over the thirty years of its operation.

Using the extensive video material gathered at the Ethnocentre and years of participatory observation, the report analyses which individuals and collectives, and by what means and in what forms, are reviving and revitalising *Lietuvininkai* musical folklore. The aim is to highlight the problematic aspects that arise in the particular case of the recreation and promotion of local culture by people from other ethnic groups, or even from another nation, who have become inhabitants of the area. Such cases occurred in various parts of the world in the middle of the 20th century. In each of them, specific local conditions and state cultural policies have led to a distinct pattern, which has led to a debate about the worth of the cultural novelty.

The folklore ensembles gathered at the Ethnocentre have been performing *Lietuvininkai* musical folklore for the entire period of their activity, based on ethnomusicological research and published songbooks. The main areas of focus are the calendar festivals, thematic ethnographic-historical programmes and various events in Lithuania and abroad.

Key words: Musical folklore, revival, Lithuania Minor (Prussian Lithuania), Klaipėda Municipality Ethnocultural Centre, folklore ensemble.

В результаті історичних подій ХХ століття *lietuvininkai* (автохтонні литовці Клайпедського краю) після Другої світової війни стали меншістю населення, а місцева культура була майже втрачена. Початковий етап відродження музичного фольклору малої Литви пов'язаний зі створенням у 1971 році Клайпедських факультетів Литовської державної консерваторії, програм навчання литовської філології, народної музики та хореографії, студентського фольклорного ансамблю «Vorusnė» («Ворусне»). Другий етап починається з відновлення незалежності Литви та створення незалежних культурних та освітніх установ. Заснований у 1991 році Етноцентр при Клайпедському міському муніципалітеті став дуже важливим осередком у відродженні та популяризації культури регіону за тридцять років свого функціонування.

Використовуючи зібраний в Етноцентрі вагомий відеоматеріал та багаторічні спостереження, у доповіді аналізується, які особи та колективи, а також якими засобами та у яких формах відроджують музичний фольклор *lietuvininkai*. Мета доповіді полягає у висвітленні проблемних аспектів, які виникають у конкретному випадку відтворення та популяризації місцевої культури людьми з інших етнічних груп або навіть націй, які стали мешканцями цього регіону. Такі випадки траплялися в різних куточках світу в середині ХХ століття. У кожному з них специфічні місцеві умови та державна культурна політика призвели до яскравих особливостей, що, як наслідок, породило гарячу дискусію про цінність культурної новизни. Фольклорні колективи, які збираються в Етноцентрі, протягом усього періоду своєї діяльності виконують музичний фольклор *lietuvininkai*, спираючись на етномузикологічні дослідження та видані збірники пісень. Основну увагу вони приділяють календарним святкам, тематичним етнографічно-історичним програмам і різноманітним заходам в Литві та за її межами.

Ключові слова: музичний фольклор, відродження, Мала (Пруська) Литва, Клайпедський Муніципальний центр етнокультури, фольклорний ансамбль.

Вікторія Ярмола (Рівне, Україна)

Мандрівні музиканти Західного Полісся: штрихи до портрету лірника Миколи Муравця

Субота, 6 листопада, 14:00

Мандрівне виконавство донині залишається найменш дослідженою ланкою традиційної інструментальної

культури України, зокрема, Західного Полісся. Жодному з носіїв цього мистецтва, за винятком лірника Івана Власюка, не присвячено спеціальної уваги у фаховій літературі.

Пропонований матеріал вперше висвітлюватиме життєвий та творчий шлях одного з останніх західнополіських лірників — Миколи Михайловича Муравця (1896-1995) з с. Штунь Ковельського району Волинської області. На основі новоздобутих матеріалів охарактеризовано особисті якості та риси характеру музиканта, окреслено визначні життєві події, що вплинули на його подальшу професійну діяльність. Охарактеризовано форми мандрівного виконавства, особливості навчального процесу та репертуару.

Кандидат мистецтвознавства, доцент, молодший науковий співробітник ПНДЛМЕ Львівської національної музичної академії ім. М.В.Лисенка.

Народилася 28 травня 1979 року у м. Рава-Руська Жовківського району Львівської області. Закінчила кафедру музичного фольклору Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету (2003), магістратуру кафедри музичної фольклористики теоретико-композиторського факультету Львівської державної музичної академії ім. М. Лисенка за спеціальністю „етномузикознавство” (2004).

Наукові зацікавлення: проблеми етноорганології, поліська традиційна інструментальна культура.

Віктор Левицький (Київ, Україна)

Географічне походження інструментальної музики українських емігрантів на прикладі репертуару скрипаля Біла Прокопчука

Субота, 6 листопада, 14:30

Магістр, незалежний дослідник традиційної інструментальної музики

У 1880-х роках почалась масова еміграція українців з Галичини і Буковини, які на той час входили до складу Австро-Угорської імперії, до США, Канади та, частково, до країн Південної Америки й Австралії. Дуже часто жителі українських сіл виїжджали цілими родинами і компактно селились на нових землях. Загалом до 1914 р. з Австро-Угорщини виїхало 600 тисяч українців. Таким чином формувались локальні українські спільноти за океаном.

Серед емігрантів було немало музикантів. Оскільки в ХХ столітті почала стрімко розвиватись індустрія звукозапису, а серед українських переселенців був запит на власний культурний продукт, у тому числі на звичну для них музику, то з 1925 р. в Північній Америці починають випускатись платівки з музикою українських інструментальних капел. На платівках збережено записи коломийок, польок, вальсів та інших танців. Попри те, що ці платівки випускались із виключно комерційною метою, вони містили суто традиційну українську музику.

У наступні десятиліття серед українців, народжених вже в Америці, також з'являлись музиканти, які грали музику своїх старших колег: переймали від них репертуар, техніку гри й навіть локальні особливості виконання традиційної музики Опілля, Покуття, Буковини та Західного Поділля. Про те, звідки саме походять твори, які грали українські капели, дуже часто говорили їхні назви (Скалатська коломийка, Жидачівський козак, Ярославський танець тощо). В інших випадках для визначення географічного походження творів використовувався комплекс інформації: генеалогічні дерева музикантів; середовище, в якому вони зростали; ритмічні та ладові особливості творів; порівняльні характеристики з фоно- та нотними записами, здійсненими дослідниками на території України.

Ключові слова: еміграція, інструментальні капели, мелогеографія

Вольга Баришнікова (Мінськ, Білорусь)

Да пытання арэальнай характарыстыкі крутук на паўночна-заходнім Паазер'і

[До пытання арэальнай характарыстыкі "крутук" на північна-заходньому Поозер'і (Білорусь)]

Субота, 6 листопада, 15:00

Адметнай

рысай этнакультурнага ландшафту паўночна-заходняга Паазер'я з'яўляецца поліканфесійны і поліэтнічны склад насельніцтва. Напрацягу доўгага часу на тэрыторыі рэгіёна супольна пражывалі католікі, праваслаўныя, стараабраднікі, габрэі і прадстаўнікі іншых веравызнанняў. Істотную частку насельніцтва складаюць стараабраднікі (стараверы, раскольнікі, «маскалі»).

Шчыльнае ўзаемадзеянне прадстаўнікоў розных этнаканфесійных традыцый адлюстравалася на этнамузычным ландшафце заходняга Паазер'я, аб чым сведчыць лакальная песенна-харэаграфічная з'ява — крутуха. Паводле матэрыялаў экспедыцыйных абследаванняў, крутукі ўласцівыя пераважна рэпертуару стараабраднікаў, але ў выніку працяглага пражывання на Беларусі і частковай асіміляцыі носьбітаў, крутукі ўвайшлі таксама ў рэпертуар аўтахтоннага насельніцтва.

Разгляд функцыянальнай нагрузкі крутук у мясцовай традыцыі паказаў, што яны выконваліся пераважна на рытуалізаваных сходах моладзі шлюбнага ўзросту – вечарынах, «днёўках», якія прымяркоўваліся да калянадарных (у т. л. прастоільных) святаў. Строгай сезоннай замацаванасці крутук не выяўлена. Пытанне жанравай атрыбутыкі крутук можа быць разгледжана з пазіцыі не столькі сінтэза, колькі сінкрэтычнага адзінства харэаграфічнага і спеўнага элементаў.

Для высвятлення арэальнай характарыстыкі крутук, намі была здзейснена спроба картаграфавання месцаў фіксацыі крутук альбо звестак пра іх бытаванне на тэрыторыі Браслаўскага, Міёрскага, Шаркаўшчынскага, Пастаўскага і Глыбоцкага раёнаў, што дазволіла акрэсліць арэал распаўсюджвання з'явы (у межах былога Дзісенскага павета Віленскай губерні) і супаставіць яго з арэалам рассялення стараабраднікаў-беспапоўцаў.

Відмінною рисою этнакультурнага ландшафту північна-заходняга Поозер'я ёсць багатоканфесійны і поліэтнічны склад насення. Протягом трывалого часу в рэгіёні спільно пражывалі католікі, праваслаўныя, старообрядцы, іудеі (евреі) та прадставікі іншых рэлігій. Значную частіну месцовага насення становляць старообрядцы (старовіры, розкольнікі, «маскалі»).

Тіснае ўзаемадзеянне прадставікі розных этнаканфесійных традыцый знайшла відображэнне в этнамузычным ландшафце заходняга Поозер'я, про што сведчыць месцовы пісенна-хореаграфічны феномен – крутуха. Згідно з экспедыцыйнымі опітуваннямі, крутукі ўласцівыя пераважна для рэпертуару старообрядцаў, але внаслідок трывалого пражывання в Білорусі та частковай асіміляцыі носіі крутукі увійшлі й до рэпертуару коріннага білорускага насення.

Разгляд функцыянальнага навантажэння крутук у месцовай традыцыі паказаў, што воні выконуваліся пераважна на рытуалізаваных зібраннях моладых людзей шлюбнага віку – вечірках, «днёвак», які былі прыурочены до календарных (у тому числі престоільных) свят. Строгай сезоннай фіксацыі крутук не выявлено. Пытанне про іх жанрову атрыбутыку можна розглядаці з пазіцыі не стількі сінтэзы, стількі сінкрэтычнай адносі хореаграфічнага та співочага элементів.

Щоб з'ясувати арэальныя характарыстыкі крутук, мы зробілі спробу зіставіці картографування місць іх фіксацыі (або ліше інфармацыі про іх існування) у Браслаўскаму, Міорскаму, Шарковшчынскаму, Паставскаму та Глыбоцкаму раёнах Вітэбскай абласці. Це дозволило визначіці арэал поширення цього явища в межах колишнього Дзісенскаго повіту Віленскай губерні та порівняти його з арэалом розселення старообрядців-беспоповців.

Скончыла Наваполацкі музычны каледж (2015), Беларускую дзяржаўную акадэмію музыкі (2020), магістратуру БДАМ (2021). Лаўрэат рэспубліканскіх і міжнародных конкурсаў навуковых работ.

Закінчыла Новопалоцкый музычны каледж (2015), Білоруську дзяржаўную акадэмію музыкі (2020), магістратуру Білорускай дзяржаўнай акадэміі музыкі (2021). Лаўрэат дзяржаўных та міжнародных конкурсаў навуковых работ.

Круглий стіл «Пісні зимового циклу.

Проблеми аналізу сюжетних мотивів. Проблеми мелотипології»

Субота, 6 листопада, 11:15-13:00

Надія Пастух, Ольга Харчишин (Львів, Україна)

Космогонія в українських колядках: мотивна парадигма та образне наповнення

Надія Пастух, кандидатка філологічних наук, старша наукова співробітниця відділу фольклористики Інституту народознавства НАН України. Народилась у Вінниці. Закінчила філологічний факультет Львівського національного університету ім. Івана Франка за спеціальністю українська мова і література (1997), у 1997–2000 рр. навчалась в аспірантурі Львівського національного університету ім. Івана Франка. Захистила дисертацію на тему “Зооморфні образи в українському фольклорі: зозуля” (2001).

Ольга Харчишин, кандидатка філологічних наук, старша наукова співробітниця відділу фольклористики Інституту народознавства НАН України. Народилась у Львові. Закінчила філологічний факультет Львівського державного університету ім. Івана Франка за спеціальністю українська мова і література (1993), у 1997–2000 рр. навчалась в аспірантурі Інституту народознавства НАН України. Захистила дисертацію на тему “Народнопісенна традиція околиці Звенигорода на Львівщині” (1999).

У доповіді на основі варіантного гнізда текстів одного сюжету

українських колядок космогонічного циклу (сюжет про творення світу птахами) зроблено спробу укласти показчик основних/факультативних мотивів колядкової традиції. Продемонстровано довідкові та інструментальні переваги, які надає така систематизація матеріалу. Окреслено проблеми укладання показчиків такого типу та вказано на наявний досвід у справі формування пісенних показчиків. Охарактеризовано тенденції у трансформаційних процесах, які відбуваються на рівні мотивного та образного наповнення колядок окресленого сюжетного блоку, а також на симптоматичні контамінаційні процеси (наприклад, долучення сюжету “три товариші” чи “будування церкви”) та роль “ключових слів”, формул у зчеплюванні різних сюжетних блоків. Звернено увагу на мотивні перегуки між колядками про творення світу та відповідними легендами й апокрифами та на вагу врахування усього матеріалу для розуміння впливів між фольклорною піснею, прозою та писемною літературою.

Ключові слова: колядка, космогонічний цикл, мотив, сюжет, показчик мотивів, трансформація

Ірина Клименко (Київ, Україна)

Субота, 6 листопада, 11:45

Дитячі пісні-примітиви чотиридольної групи: проблеми мелотипологічного опису

Потужний шар зимових мелодій українського Полісся та Наддніпрянщини склали простенькі одноелементні (за музичним наповненням) мелодії, співані або ж скандовані у чотиридольному ритмі. Вони належать у переважній більшості до дитячого репертуару, включаючи поширені й сьогодні (навіть у Києві) віршики «Колядниця-колядниця, добра з медом паляниця...». Простота й навіть примітивізм мелодії, тим не менше, створюють численні проблеми при спробах їх описати або й адекватно передати в нотаціях. Є й дуже дискусійні моменти: так, дослідники школи Богдана Луканюка зазвичай обходяться в характеристиках таких мелодій коротким віднесенням їх до «тонічних приспівків», вважаючи, що в ритмоорганізації 4-дольних примітивів головну роль грають віршові акценти, з чим не можна погодитися однозначно.

Намагання науковців Київської лабораторії етномузикології розібратися в цих питаннях виявили коло спеціальних проблем, які пропонується обговорити на Круглому столі. Попередньо згрупуємо їх так.

1. Етнографічний контекст:

1а. Питання про вихідне дитяче походження примітивного репертуару чи про те, що він є "зниженою формою" колишнього дорослого репертуару

1б. Хронологія приурочень (функції): щедрівки, колядки, засівання/посипання, кугутання

2. Види інтонування творів-примітивів

2а: спів (чотиристовні мелодії), наспівування (відносно виразне інтонування у межах терції-кварти), приспівування, мелодекламація, напівдекламація (інтонування на двох тонах (терція, секунда) або ж нечітко окреслене), скандування повністю без вокальної складової (необхідно виробити сталу термінологію), перехід від співу до скандування;

2б: прив'язка «непевного інтонування» до характерно дитячого способу співу (відомі неоднократні записи, коли старі виконавиці імітували дитячу манеру, пригадуючи свою дитячу практику щедрувань). До такого дослідження потрібно підключити лічилки, закликання дощу, сонця.

3. Сюжетика

3а. Окреслення корпусу сюжетів. Виявлення домінантних і маргінальних (малочисленних або ж пізнього походження) сюжетів;

3в. Автономний аналіз кожного сюжету: його потужність (число фіксацій), варіантність розвитку (розібрати на мотиви), його географія;

3в. Можливості сполучення того самого сюжету з різними структурними типами мелодій: окрім 4-дольної групи ще з ритмами 3-дольної групи (висхідний іонік чи хоріамб), ритмами 6-складової лівобережної групи («Меланка-Лб»). Спробувати виявити ключові (домінантні) сюжети для певних ритмотипологічних груп. Виявити структурно гнучкі сюжети й ті, що відносно добре закріплені за ритмотипами.

3г. Питання типологічних мікстів (контамінацій)

4. Ритмоорганізація наспівів-примітивів.

4а. Спробувати виявити системи наголошування у добірках зразків за окремими сюжетними парадигмами: наскільки стало ці наголоси утримують свою схему (ударність 1-ї і 3-ї або ж ударність 2-ї і 4-ї долей), а наскільки вони допускають відхилення.

4б. Вивчити сполучення сюжетів, у яких виявлено різні схеми наголошування, з певними різновидами мелодій: так, дібрано приклади, які свідчать про те, що мелодії існують за власними автономними законами і ніяк «не реагують» на наголоси вірша (отже, говорити про те, що вони належать до тонічної організації не можна).

4в. Зверити принципи конструювання ритміки у явно пізніх сюжетах («Я маленький хлопчик» тощо), де трапляються елементи класичної "затактованої тоніки" російського типу, тобто з порушенням цезур між 4-дольними блоками

5. Географія 4-дольних щедрівок:

5а: Загальна географія: густий ареал на Поліссі, досить регулярний – в Наддніпрянщині, Східне Поділля (до Півд. Бугу, далі на захід – одиничні фіксації). У західному секторі (Карпати, Галичина, Волинь) 4-дольні примітиви відсутні

5б: Географія певних сюжетів

5в: Географія видів інтонування.

Маргарита Скаженик (Київ, Україна)

Щедрівки з інципітом «Васильова мати»:

різновиди сюжетів та спостереження над акцентністю

Субота, 6 листопада, 12:15

Кандидат мистецтвознавства, доцент, провідний науковий співробітник Проблемної науково-дослідної лабораторії етномузикології Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського, доцент кафедри музичного мистецтва Київського національного університету культури і мистецтв.

Щедрівки, які починаються словами «Васильова мати», сполучаються з різними ритмічними формами. У доповіді буде розглянуто тільки один структурний варіант: 4-дольні одноелементні пісні, які або відкриваються фразою «Васильова мати», або ж мають цей сюжетний мотив всередині поетичного тексту.

Спостережено, що в різних локусах щедрівки з інципітом «Васильова мати» мають різні сюжети. Християнізований сюжет «Васильова мати ходить по церкві» (репертуар дівчаток) отримав 4-дольне втілення в окремих селах північно-західної Переяславщини (Броварський та Бориспільський райони, за адміністративним поділом до 2020 року) та нижнього Приірпіння (Макарівський і Києво-Святошинський райони). Зауважу, що на Лівобережжі цей сюжет розспівується переважно на ямбічний шестискладовий наспів (так звані лівобережні «меланки»).

На північному Підляшші та на Західній Волині щедрівки з інципітом «Василева мати» супроводжують передноворічний обряд «Кугутання», описаний в одній з публікацій Л. Лукашенко. Учасниками обряду були дорослі або молодь. Сюжети цих щедрівок не зазнали християнізації. Найчастіше після зачинної форми «Василева мати пошла голготати/кугутати» слідує мотиви аграрної тематики та випрошування дарів («На нове літо роди Боже жито» тощо).

На Середньому Поліссі слова «Василева мати пішла щедрувати» найчастіше вплетені в низку інших сюжетних мотивів, які виконуються «на одному диханні» переважно дітьми. В окремих випадках такі тексти починаються словами «Гіля-гіля на Василя».

Ключова словесна формула «Васильова мати пошла щедрувати/кугутати» – завжди шестискладова, при чому має постійний акцент на п'ятому складі (о припадає на третю долю чотиридольної базової формули). Порівнюючи пісенні тексти цієї групи з різних локусів, бачимо наступні закономірності їх силабічного устрою та розташування словесних акцентів:

- На Західному і Середньому Поліссі, де немає цілісного закінченого сюжету, складочислова форма ритмосилабічної групи може хитатися від модельних чотирьох складів до семи (зрідка й восьми) складів. За попередніми підрахунками, 6-складові рядки переважають, але трапляються й такі зразки, де вони становлять меншість. Стабільний наголос на третій долі властивий не лише шестискладникам, але й чотири-, і п'ятискладникам. Натомість у семи- й восьмискладниках наголос зміщується на четверту долю.
- У зразках східного (наддніпрянського) локусу з розвинутим християнізованим сюжетом «Васильова мати ходить по церкві» спостерігаємо стабілізацію шестискладового устрою з постійним акцентуванням на третій долі.

Ключові слова: чотиридольні одноелементні щедрівки, Прип'ятське Полісся, Підляшшя, Переяславщина, акцентність.

Ірина Данилейко (Київ, Україна)

Лівобережні щедрівки "Щедрик-ведрик":

статистичні відомості до формування системи наголосів

Круглий стіл «Питання педагогіки та джерелознавства»

Субота, 6 листопада, 15:45-17:30

Ірина Данилейко, Марічка Марчик (Київ, Україна; Торонто, Канада)

«Народні пісні України»: перший практичний досвід, аналітика користування сайтом, плани розвитку

І. Данилейко, науковий співробітник ПНДЛ
НМАУ ім. П. І. Чайковського

І. М. Марчик, засновниця електронного архіву
«Народні пісні України», виконавиця в "Lemon
bucket orchestra" (Торонто, Канада)

У травні 2021 року світові було презентовано унікальний проєкт – цифровий архів традиційних пісень українців, мета якого – об'єднати існуючі в різних архівах записи автентичних народних пісень. Його створення зініційовано фольклористкою та етно-співачкою Марічкою Марчик. Упродовж року командою етномузикологів та фольклористів здійснювався підбір пісенних матеріалів, які охопили 6 традиції 14 українських етнографічних регіонів, включаючи Крим. Кожний регіон на сайті репрезентовано десятьма жанрами, по кілька пісенних зразків кожного жанру.

Для наповнення архіву було залучено опубліковані та неопубліковані матеріали з архівів Проблемної науково-дослідної лабораторії етномузикології НМАУ ім. П. Чайковського, Проблемної науково-дослідної лабораторії музичної етнології Львівської національної музичної академії ім. М. Лисенка, Центрального державного кінофотофоноархіву України ім. Г. С. Пшеничного, фондів Обласних центрів народної творчості, державних музеїв та багатьох приватних архівів.

Унікальність цієї платформи полягає в тому, що переважна більшість зразків були записані фольклористами в другій половині XX та на початку XXI ст., тобто в часи, коли в селах ще можна було зафіксувати якісне виконання традиційних пісень.

Поповнення сайту новими матеріалами відбувається постійно. Наразі цей фонд містить майже 400 пісенних зразків. Увесь матеріал представлений на сторінці двома мовами – українською та англійською, до кожної пісні подано текст мовою оригіналу, а також транслітеровану латиною версію з коротким описом сюжету англійською мовою. До багатьох пісень провідними фахівцями здійснені нотні транскрипції, до деяких записані навчальні відео-ролики з наочною демонстрацією звуковисотної лінії голосів. Все це дає можливість застосовувати матеріали в учбових цілях як в навчальних закладах, так і серед широкої аудиторії поціновувачів фольклору.

За час існування сайт відвідали сотні тисяч людей з усього світу. Аналітика використання сторінки розкриває географічну картину, гендерні та вікові групи поціновувачів традиційної культури України.

Відгуки вчителів музичних шкіл, які встигли апробувати обговорюваний цифровий архів, дають розуміння напрямків його удосконалення, покращення впорядкування матеріалів, надихають на розробку нових методик у вивченні народних пісень.

Галина Пшенічкіна (Київ-Черкаси-Дніпро, Україна), Ганна Пеліна (Київ, Україна)

Досвід роботи над типовими освітніми програмами класу музичного фольклору для закладів початкової мистецької освіти

Галина Пшенічкіна, кандидат мистецтвознавства (доктор філософії).

Етномузиколог, етноспівачка, викладачка Черкаського фахового музичного коледжу імені С. С. Гулака-Артемовського, Дніпропетровської академії музики імені М. Глінки.

Організаторка та учасниця близько 100 експедицій у різні куточки України (найбільше – Черкащина, Дніпропетровщина, Чернігівщина, Рівненщина, Волинь).

Основний науковий інтерес зосереджує на регіональних етномузичних традиціях Наддніпрянщини, Східного Поділля та Півдня України.

Доповідачка на численних фахових наукових зібраннях в Україні та за її межами.

Авторка близько 20 статей у вітчизняних та закордонних фахових виданнях, упорядниця серії фольклорно-етнографічних збірників «Народні пісні Дніпропетровщини» (2016; 2019), співупорядниця фахових збірників наукових статей «Tradicija ir Dabartis» (Клайпедський університет, Литва, 2016; 2017; 2018), «Актуальні питання східноєвропейської етномузикології» (Київ, 2019).

Ганна Пеліна, кандидат мистецтвознавства (доктор філософії), викладач вищої категорії ДМШ №10 м. Києва, старший науковий співробітник ПНДЛ етномузикології НМАУ, старший науковий співробітник НЦНК «Музей Івана Гончара»

Доповідь присвячена практичній стороні роботи над новітньою спеціальністю «Клас музичного фольклору», який планується запровадити у закладах початкової мистецької освіти (дитячих музичних школах, школах мистецтв) України найближчим часом.

Учні, які спеціалізуватимуться у класі фольклору, вивчатимуть такі дисципліни: «Фольклор народів України», «Фольклорний ансамбль», «Народний музичний інструмент» або «Народний спів», «Сценічний рух та фольклорний танець». Типові навчальні програми з усіх предметів для базового підрівня початкової мистецької освіти знаходяться на стадії розробки. До складу робочої групи увійшли троє етномузикологів, випускниць кафедри музичної фольклористики Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського.

У процесі роботи з експериментальним класом музичного фольклору виникла низка суперечливих моментів. У першу чергу, постало багато питань, пов'язаних із новим теоретичним предметом «Фольклор народів України», який передбачає вивчення українського фольклору та фольклору етносів, які проживають в Україні. Програма дає загальний напрямок курсу, який в подальшому адаптуватимуть викладачі різних початкових мистецьких шкіл України із урахуванням етнічних особливостей регіону, в якому запроваджуватиметься спеціальний фольклорний клас. Зокрема, проблемними є питання розподілу та послідовності тем під час вивчення предмету, відбору музичного матеріалу етнічних меншин, що розглядатиметься у цьому курсі, складності та обсягу матеріалу, необхідного для учнів відповідного віку та напрямку навчання, доступності літературних джерел, аудіо- та відеоматеріалів для викладачів цих дисциплін у різних областях України.

Ключові слова: клас музичного фольклору, етноси України, фольклор народів України, навчальна програма

Наталя Терещенко (Кропивницький, Україна)

Додаткова кваліфікація «Керівник аматорського колективу (фольклорного ансамблю)» у Кропивницькому музичному фаховому коледжі